

Süleyman Demirel Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Y.2006, C.11, S.2 s.189-206.

EĞİTİM İŞLETMELERİNDE ETKİN YÖNETİM ARACI OLARAK SINIF İÇİ İLETİŞİMİNİN ÖĞRENCİ BAŞARISINA İLİŞKİN BİR ARAŞTIRMA

A RESEARCH TO DETERMINE THE RELATIONSHIP BETWEEN IN-CLASS COMMUNICATION AS AN EFFECTIVE MANAGEMENT INSTRUMENT AND STUDENT ACHIEVEMENT

Yrd.Doç.Dr.M.Kemal DEMİRCİ*
Kenan TATAR**

ÖZET

Değişim ve değişim kavramı günümüz örgütlerinin önemli ve etkili kavramları arasında yer almaktadır. Sürekli olarak literatürde yeni kavramların gündeme gelmesi, varolanların da yeniden tanımlanmasını ya da günün koşullarına uygun bir takım farklılaştırmalara gidilmesini zorunlu kılmaktadır. İletişim ve eğitim kavramı bu yoğun değişim ortamında anahtar unsur olup, örgütlerin yapısal durumları yerine sosyal boyutlarını öne çıkarmakta ve bireyin önemsenmesini gerektirmektedir. Birey açısından eğitim faaliyetlerinin temelini örgün eğitim kurumları oluşturur. Bu açıdan örgün eğitim kurumlarında, insan kalitesinin gelişimi ve varlığı öğretici ile öğrenci arasındaki iletişime bağlıdır. Sınıf yöneticisi olarak öğreticinin, konularına hakim olması, öğrencilere uygun dil kullanarak bilgilerini aktarabilmesi, empati kurabilmesi, doğru davranışlar sergilemesi gibi etmenler iletişimi güçlendirdiği ve öğrenci başarısını artırdığı sonucuna varılmıştır.

ABSTRACT

Change as a process and a concept is among the significant and dominant factor for today's organizations. The fact is that a continuing emergence of new concepts in the literature necessitates redefinition of present concepts and context of organizations as well as constant human adaptation to this environment. Education and communication have become key elements in this fast changing environment, which brings the social dimensions of the organization in to focus in place of and prior to structural conditions. For the individual formal educational institutions are the bases of educational activities. The quality of individual and education is therefore dependent on the healthy communication between the instructors and the

* Dumlupınar Üniv., İİBF

** Dumlupınar Üniv., SBE .

students. The instructor as the manager of the class has to be competent in his/her subject area, efficient in using the right linguistic skills to transmit knowledge, able to show empathy, and establish appropriate behavioral conduct to strengthen communication. These factors for efficient communication are found to be highly conducive to student achievement in this study.

İletişim, eğitim örgütleri, sınıf içi iletişim.
Communication, education institutions and in-class communication skills.

GİRİŞ

Günümüzde kullanımı yaygınlaşan iletişim sözcüğü, haberleşmeyi de içeren daha geniş kapsamlı bir ileti alışverişi anlayışını yansıtmaktadır. Farklı disiplinlerin etkileşimleriyle, bilinen iletişim biçimlerinin ötesinde bilindik olmayan iletişim yapısı gelişmektedir. Yani iletişimin ortaya çıktığı mekana bağlı kalmadan, bireyden bireye, bireyden işletmeye, işletmede işletmeye iletişim¹ çarpan etkisi göstermektedir. Kişiler arası iletişimle ilgili olarak yapılan tanımların bulunduğu nokta, bu iletişimin psikolojik nitelikli bir bilgi alışverişi olduğu ve bireyde bazı yeni davranışların geliştirmesine etki ettiği şeklindedir.

Sözcüğün 14. yy. Fransa'sında, ticaretin geliştiği dönemde ticaret ve ilişkiler karşılığında kullanılması, belli bir dönemdeki etkinliklerin sözcüklere yükledikleri anlamlar açısından ilginç bir örnektir. Birçok kişiye ya da nesneye ait olan ve ortaklaşa yapılan, anlamlarındaki bu kavramdan hareketle iletişim sözcüğünün özünde, yalın bir ileti alış-verişinden çok toplumsal nitelikli bir iletişimi, değiş-tokuş ve paylaşımı içerdiği söylenebilir.²

Eğitimde iletişim eğitimin en önemli ögesidir. Bir ülkenin en önemli varlığı çocuklar ve gençleridir. Toplumların devamlılığı iyi yetişmiş, donanımları tam, bilgi seviyesi yüksek nesillerin yetişmesine bağlıdır. Eğitim ve okul hayatı hayat okuluna hazırlığın en önemli basamaklarından biridir. Okul hayatının en önemli unsurları öğretici ve öğrencidir. Öğretici, öğrenciye modern hayatın problemleriyle baş edebilmesi için gerekli olan bilginin verilmesiyle görevlidir. Eğitim; bireylerin, çevresinde olan değişmelere uyum sağlaması için gerekli olan davranışları kazandırmakla yükümlüdür. Bunları bir öğreticinin yapabilmesi için öğrenci ihtiyaçlarını anlaması ve kendi birikimlerini öğrenciye anlayacağı bir dilde sunması gerekmektedir. Bunun yolu da karşılıklı iletişimden geçmektedir. Bir öğreticinin görevini iyi

¹ Donna L. Hoffman –Thomas P. Novak, “Marketing in Hypermedia Computer Mediated Environments: Conceptual Foundations”, **Journal of Marketing**, V: 60, N: 3, 1996, pp. 50-68.

² Zülhoğlu, Merih, **İletişim Nedir**, Cem yayınevi, İstanbul, 1993, s.2

yapabilmesi için ruh bilimi ve iletişim kuramıyla ilgili bilgi sahibi olması gerekir.³

Eğitim bireye, aileden bütün insanlığa ve evrene doğru yayılıp gelişen sevgi ve bilgi aktarmaktır. Amaç güvenli, bilgili, başarılı, verimli, sevgi dolu ve doyurucu bir yaşam sürdürecektir kişiler yetiştirmektir. Görülüyor ki eğitimin amacı aynı zamanda ruh sağlığının da amacıdır.⁴ Çünkü öğretmenler öğrencilere istenen davranışları öğretmede ve öğrenilen davranışları pekiştirmede eğitimin ilk sorumlularıdır.⁵ Öğreticilerin görevi çeşitli yöntem ve tekniklerden yararlanarak öğretim yaşantılarını düzenlemek ve istedik davranışların öğrenci tarafından kazanılıp kazanılmadığını değerlendirmektir.⁶

1. İLETİŞİM KAVRAMI VE TANIMI

Örgütsel anlamda, iletişim kavramıyla ilgili tek bir tanımlama yoktur.⁷ İletişim kısaca, bireylerarası duygu, düşünce ve bilgi alış veriş⁸ ve nihayetinde anlamlandırma süreci olarak tanımlanabilir. Ancak, bu tanımlama geniş ele alındığı için bireyler arasındaki her türlü etkileşim iletişim olacaktır. Örneğin bu tanım doğrultusunda iki bireyin konuşması iletişim olduğu gibi, birinin davranışlarının ne anlama geldiği anlamak empati kurmak da iletişim sayılabilir. İşletmeler, bir iletişim ağı olarak karşımıza çıkan birimlerdir ve aksi düşünülmesi mümkün değildir.

Daha geniş olarak, iletişim, iletilmek istenen mesajın ilgili herkes tarafından anlaşılması amacıyla kanaat ya da düşüncenin, yazı, konuşma ve görsel araçlarla veya bunların bir arada kullanılmasıyla iletilmesi, alınması veya değiştirilmesi olarak tanımlanabilir. Başka bir ifadeyle bilginin, fikirlerin, duyguların, becerilerin, vb.nin simgeler kullanılarak iletilmesidir.⁹ Bireyler, kümeler, toplumlar arasında söz, yazı, görüntü, el-kol-baş hareketleri vb. simgeler aracılığıyla düşünce, dilek ve duyguların karşılıklı iletilmesini sağlayan bir etkileşim sürecidir.¹⁰ Bir yerden, bir kişiden, bir makineden, bir başkasına, herhangi bir ortamdan yararlanarak bilgi gönderme işlemidir.¹¹ Bu yönüyle iletişim; kişilerarası ilişkileri, örgütleri, toplumları oluşturan ve bir arada tutan en önemli kavramlardan birisidir.¹²

³ Haluk Yavuzer, **Çocuk Psikolojisi**, Remzi Kitabevi, İstanbul 1997, s.32

⁴ Yavuzer. s.34

⁵ İbrahim Ethem Başaran, **Eğitime Giriş**, Kadioğlu Matbaası, Ankara, 1994. s.43

⁶ Nurettin Fidan, Münire Erden, **Eğitime Giriş**, Meteksan Matbaacılık, Ankara, 1994. s.67

⁷ Richard C Huseman,, and E. W. Miles, "Organizational Communication in the Information Age: Implications of Computer-Based Systems", **Journal of Management**, V:14, N: 2, 1988, pp. 181-204.

⁸ Zeyyat Sabuncuoğlu, Melek Tüz, **Örgütsel Psikoloji**, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2001., S. 65.

⁹ Erol Mutlu, **İletişim Sözlüğü**, Arkadaş Yayınevi, 1994, s.98

¹⁰ Özer Ozankaya, **Toplum Bilim**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1964, s.467

¹¹ Aydın Koksall, **Bilişim Terimleri Sözlüğü**, T.D.K Yayınları, Ankara, 1981, s.53

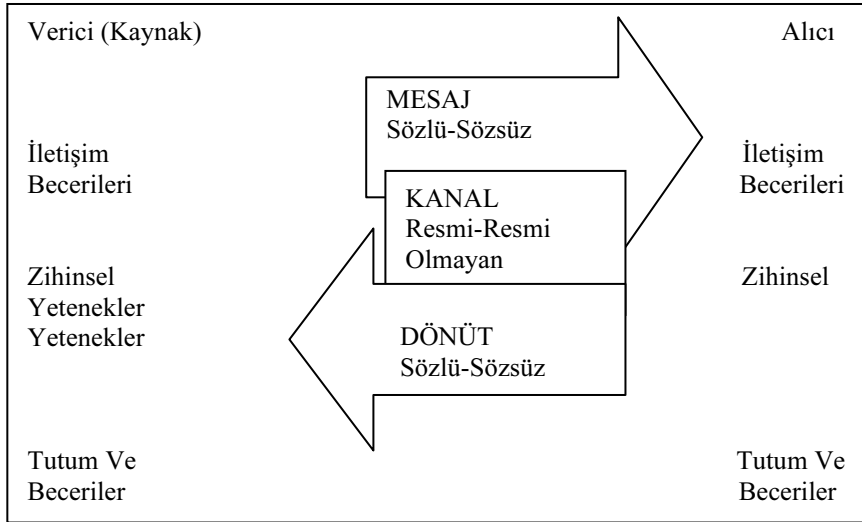
¹² Haluk Gürgen, **Örgütlerde İletişimin Kalitesi**. Der Yayınları, İstanbul, 1997, s. 25.

2. İLETİŞİM SÜRECİNİN YAPISI

İletişim insanın kendi iç dünyasında oluşturduğu mesajları belli araçlar kullanarak karşı tarafa iletmesi ve karşı taraftan bir dönüt beklemesi süreci olarak da adlandırılabilir (Şekil 1). Burada temel olan duygu düşüncelerin bir köprü vasıtasıyla iletilmesidir. İletişimi fark etme ve fark edilmenin bir yansıması olarak düşünebiliriz. Yani genel olarak iletişim insanlar arasındaki düşünce ve duygu alışverişi olarak ele alınmaktadır. İletişimin amacı, mesajı alan ve veren arasında düşünce ve tutum ortaklığı yaratmaktır. Fakat iletişim yalnızca bilmek ya da bilgilendirmek de değildir.

İletişimin yapısına bakıldığında, iletişim, karşı kişiye aktarılan bilgi değil, bilginin aktarılış şeklidir. Söylenmesi gereken mesajı en iyi ifade edecek yöntemi bulmak, doğru ifadeleri kullanmak, karşı kişinin onu mutlaka anlamasını sağlamak, verilen cevabı anlamak iletişim sürecinin en önemli öğeleridir. Genel anlamda, iletişimin gerçekleşmesi için iki sistem gereklidir. Bu sistemler, iki insan, iki hayvan, iki makine ya da bir insan ile bir hayvan, bir insan ile bir makine (bir bilgisayar gibi) seçenekleri arttırmak mümkündür.

Şekil 2.1: Genel İletişim Modeli

Kaynak: Huseman Richard C, **Business Communnacition**, Richard D. Irwin, New York, 1989, s.19

Sağlıklı iletişimde, bilgi akışının iki yönlü olması beklenir. Yani, iki sistem arasındaki karşılıklı bilgi alışverişini iletişim olarak adlandırılırken, tek yönlü bilgi akışında amacın dışında başka bir şeyi ifade etme eğilimi vardır. Bu ayrımı dikkate aldığımızda, insanlar arasındaki bütün konuşmaları,

iletişim kabul edilemeyeceği düşünölebilir.¹³ Örneğin, ana-babalar ya da amirler, çocuklarına/memurlarına sadece bir takım emirler verip, onların bu emirler karşısındaki tepkileriyle ilgilenmezlerse, bu tavır iletişim değil, enformasyon yani tek yönlü bilgi iletimi olarak kabul edilebilir. Enformasyonlar, bazen iletişime dönüşür, bazen de dönüşmez. Örneğin, bir evin penceresindeki "kiralık üç oda" ilanını yalnız okuyup geçmek, kişi için enformasyon olmakla kalır. Ev sahibi ile yüz yüze ya da telefonla konuşmak durumunda ise, iletişim ortaya çıkar.¹⁴

3.SINIF İÇİ ÖĞRETİCİ-ÖĞRENCİ İLETİŞİMİ

Genel olarak, söylenmesi zorunlu olan mesajı en iyi ifade edecek yöntemi bulmak, doğru ifadeleri kullanmak, karşımızdakinin onu mutlaka anlamasını sağlamak, verilen cevabı anlamak iletişim sürecinin en önemli öğeleridir. Bu açıdan sınıf içi öğretici ve öğrenci iletişimi önem arz etmektedir.

3.1.Sınıf İçi İletişim

İyi bir sınıf yönetimi için öğretici en önemli unsurdur. İyi bir sınıf yönetimi öğreticinin davranışları ile doğrudan orantılıdır. Sınıf üzerinde öğreticinin temel yönetim görevi, davranış düzensizliklerini cezalandırmak ya da tek tek öğrencilerin katılımlarını arttırmak değil sınıf içinde işlerliği olan bir sistem oluşturmaaktır. Sınıf yönetimi büyük ölçüde öğrencilerin kişisel ve psikolojik gereksinimlerinin karşılanmasına dayanmaktadır. Öğreticiler ilk önce öğrencilerin gereksinimlerini ve bu gereksinimlerle ilintili olan davranışların ilişkisini anlamalı, sınıfta öğrencilerin kişisel gereksinimlerini karşılamak için iyi bir sınıf yönetimi sağlamalıdır. Sınıf yönetiminde, olumlu öğrenci/öğretici ilişkisine ve sınıf ortamındaki destekleyici koşulların varlığına bağlıdır.

İstenen öğrenci davranışının oluşması da, bireyin öğrenmelerini temel alan, psikolojik gereksinimlerini karşılayan ve her ikisini çevreleyen sınıf ortamının varlığına bağlıdır.¹⁵ Bu varlığı ortaya koyarak sınıfta bir iklim oluşturan da öğreticilerdir. Öğretici öğretme/öğrenme sürecinin en önemli noktasıdır. Sınıf iletişimde öğrenci davranışları da etkili olmakla beraber öğreticinin davranışları daha da önem kazanmaktadır.

Öğrenme ve öğretme ortamlarındaki öğrenci öğretici ilişkileri ve bu ilişkilerin niteliği başarıyı ve erişimi doğrudan etkiler. Bu nedenle iletişimde

¹³ Üstün Dökmen, **İletişim Çatışmaları Ve Empati**, Sistem Yayıncılık, Mayıs 1997, 5.Baskı, 1995, s.19

¹⁴ Dökmen, **a.g.e.** s.20

¹⁵ Cevat Celép, "Orta Öğretim Öğrencilerinin Psikolojik ve Akademik Gereksinimlerini Karşılama ile Sınıf İçi Öğrenci Dönütleri", **Eğitim Araştırmaları**, Sayı.9, Ankara, 2002. s.27

iyi düzenlenmeler gerekir. Öğrenci öğretici ilişkisi birincil bir ilişki türüdür. Bu nedenle birebir ve insancıl yaklaşımı olan ben- sen ilişkisidir.¹⁶

Sınıf yönetimi ile oluşturulacak öğrenme çevresi öğrencilerde öğrenme isteğini, bilgiyi almaya hazır bulunuşluğu, derslerin içeriğinin anlaşılmasını artıran bir öğretim çevresidir. Öğrenme etkinliklerinin düzenleyicisi olarak öğretici, öğrenci üzerine odaklanan öğrenci merkezli bir öğreticiyi de ifade etmektedir. Öğrenme çevresi; fiziksel, sosyal ve eğitimsel çevre olmak üzere üç kavramdan oluşur. Öğretici sınıf içindeki ilişkilere bağlı olarak ihtiyaçlara göre her bir boyutta öğrencileriyle etkili bir iletişime girerek plan yapar ve yönetim sürekli bir yönetim faaliyetine girer.¹⁷ Bunun için sınıf içinde uygun iletişim ortamı hazırlayarak, öğrencilerin katılımının sağlanması adına karşılıklı güven ortamı oluşturur.

Öğretici tutarlı, öğrenci ihtiyaçlarını düşünen saygılı, muhatabına değer veren bir davranış sergilemelidir. Bu güven ortamından sonra öğretici uygun anlaşılabilir bir bilgi akışı sergiler ve öğrencinin tanınması, ihtiyaçlarının belirlenmesi, ilgi ve yeteneklerinin bilinmesi ve bilgi akışının ayarlanmasına yardımcı olur. Aynı zamanda tek taraflı bilgi aktarımı önemli değildir. Dönüt alınarak öğrencinin konuyu ne kadar anladığı anlaşılabilir. Sınıf içinde çift yönlü iletişim ile dönütlerin daha sağlam alınmasına yardımcı olacaktır. Öğretici aldığı dönütlerle öğrencilerin ne kadar anladığını ve nasıl öğreteceğini anlayabilir. Sınıf yönetimi, kaynakları örgütleme, çevreyi etkili bir biçimde düzenleme, öğrenci gelişimini gözleme, ortaya çıkabilecek öğrenci sorunlarını önceden tahmin edebilme gibi unsurları içeren sınıftaki hayatın bir orkestra gibi yönetilmesidir.¹⁸

3.2.Öğreticinin Sınıf İçi İletişimi

Sınıf içinde öğreticinin bilgiyi, belli ders araç gereçlerini kullanarak eğitimin amaçları doğrultusunda öğrenciye iletir. İnsan davranışlarının değişmesinde en önemli görev öğreticiye düşmektedir. Sınıf yönetiminden sorumlu olan öğretici, örnek davranışları ile insan niteliklerinin geliştirilmesinde önemli bir role sahiptir.

Diğer taraftan, öğretim hizmetinin oluşturulmasında etkili öğelerden biri de öğreticinin sözel davranışlarıdır. Öğretici sınıf içindeki davranışlarıyla öğrencinin kişilik ve akademik başarısını etkileyen önemli bir kaynak durumundadır. Buna göre, bir öğreticinin gerçekleştirdiği iletişimin etkilerini¹⁹; öğrencilerin bilgi düzeylerindeki değişme, öğrencilerin tutumlarındaki değişme ve öğrencilerin açık davranışlarındaki değişme

¹⁶ Hasan Demirtaş, "Orta Öğretim Kurumlarında Sorumluluğa Dayalı Sınıf Yönetimi", **Öğretmen Dünyası**, Sayı 238 1999, s.48

¹⁷ Shirley Bull ve Jonathan Solity. **Classroom Management**, Roudledge, London, 1987, s.35.

¹⁸ Kasin Lemlech. **Classroom Management**, Longman Press, New York. 1988, s.3.

¹⁹ Ahmet H Yüksel."İletişim Süreci Sistem Yaklaşımı Açısından İletişim Sürecinin İncelenmesi" Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi İletişim Bilimleri Dergisi, Sayı:6 Eskişehir, 1997, s.23

olmak üzere üç grupta toplamak mümkündür. Öğretici bu üç önemli etkiyi oluşturmak için kendi tutum ve davranışlarını, duygu ve düşüncelerini, iletişim düzeyini ortaya koyacaktır. Öğreticinin bu üç değişimi gerçekleştirmesinde etkili olan önemli etmenler vardır: Birincisi, öğreticinin bilgi düzeyinin yeterli olması; ikincisi, sınıf içerisinde sağlıklı bir iletişim için çift yönlü bir iletişimin oluşmasını sağlamaktır.

Öğreticinin olumlu tutumu, öğrencinin onu benimsemesine ve dolayısıyla okul çalışmalarından zevk almasına sebep olacaktır.²⁰ Bu yönüyle, iletişimin en önemli özelliklerinden biri birlikteliği esas almasıdır. İletişim tek başına kurulan bir ilişki değil, karşılıklı etkileşim ve beraberliğe dayanır. Eğer iletişim çift taraflı değilse, gücü ya da yetkiyi o an için elinde bulunduran taraf isteklerini gerçekleştirecek, diğer taraf baskı altında tutulmuş olacaktır. Böyle bir durum, etkileşimi geçici olarak ortadan kaldıracak, güç ya da yetki ortadan kalktığında sorun devam edecektir.²¹

4. SINIF İÇİ SAĞLIKLI İLETİŞİME YÖNELİK ANKET UYGULAMASI

4.1. Örneklem ve Araştırma Yöntemi

Araştırmada, Eskişehir'de beş adet Anadolu Lisesi üzerinde 9. sınıflar örneklem alınarak sınıf içi öğretici-öğrenci iletişimi araştırılmıştır. Araştırma her okuldan 20 öğrenci olmak üzere toplam 100 kişi üzerinde anket yapılarak tamamlanmıştır.

Araştırmada genel tarama modeli olarak anket yöntemi uygulanmıştır. Aynı zamanda ilişkisel tarama şekli kullanılmıştır. Daha sonra karşılaştırma yolu ile sonuca gidilmiştir. Korelasyon metodu ile sınıf içi iletişim ile öğrenci başarısı arasında bir ilişki araştırılmıştır. Aynı zamanda her soruya verilen cevapların aritmetik ortalaması çıkartılarak cevaplar üzerinde yorum yapılmıştır. Ankette bağımsız değişken olarak yalnızca öğrencinin birinci 1.dönem not ortalaması ele alınmıştır. Ayrıca, anket çalışmasında sadece sınıf rehber hocaları değerlendirilmiştir. Bağımsız değişken olarak gelir düzeyleri, anne-baba meslekleri ankete konmuş daha sonra öğrencilerin bu sorulardan dolayı anketi iyi değerlendirmeyeceği düşünülerek anketten bu sorular çıkarılmıştır. Ankette öğrenciler yalnızca sınıf rehber öğretmenlerini değerlendirmiştir.

Tablo:1'de öğrenci-öğretici iletişim soru anketiyle ilgili toplanan veriler gösterilmiştir. Daha sonra bu tablodan öğrenci iletişim düzeyi ile ilgili en yüksek ortalama en düşük ortalama çıkartılarak genişlik bulunmuştur. Bulunan bu sayı yüksek, düşük, orta iletişim düzeylerini belirlemek için üçe

²⁰ Savaş Büyükkaragöz, ve Diğ., **Öğretmen Mesleğine Giriş**, Mikro yayınevi, İstanbul,1998 s.76

²¹ Doğan Cüceloğlu, **İnsan İnsana**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999, s.54

bölünmüştür. Elde edilen bu sayı öğretici-öğrenci iletişim düzeyini belirlemek amacıyla en düşük aritmetik ortalama puanına eklenip, en yüksek puandan çıkartılarak üç gruba ayrılmıştır.

4.2. Araştırma Verilerin Analizi ve Güvenilirliği

Anketler SPSS (Statistical package For Social science) programında değerlendirilmiştir. Öğreticilerin iletişim düzeyleri ile öğrencilerin 1. dönem ortalamaları arasındaki ilişkileri araştırmak için korelasyon analizi yapılmıştır.

Kaynak taraması yapılarak 27 değişkenli anket geliştirilmiştir. Çalışma için hazırlanan anketin güvenilirliğini ölçmek için, ön çalışmada 30 denek üzerinde uygulama yapılmıştır. Anket verilerinin Alpha katsayısı, 0,94 olarak saptanmıştır. Bu değer 1.00'a çok yakın bir değer olduğundan anketin güvenilir olduğuna ve dolayısıyla araştırmada kullanılmasına karar verilmiştir. Ankette "beşli likert" ölçeği kullanılmıştır. Her soruya "Tamamen Katılıyorum" (5 puan), "Katılıyorum" (4 puan), "Kararsızım" (3 puan), "Katılmıyorum" (2 puan), "Hiç Katılmıyorum" (1 puan) sıklıkları konulmuş ve puanlama yapılmıştır. Analizlerde aritmetik ortalamada 1,2 düşük 3 orta ve 4,5 yüksek değer olarak kabul edilmiştir.

4.3. Anket Sorularının Niteliği

Çalışmamızın temel amacı, sınıf içi öğrenci-öğretici iletişiminin öğrenci başarısı üzerine etkilerini araştırmaktır. Dolayısıyla iletişim ile başarı arasındaki ilişkiyi ortaya konulması gerekmektedir. Bunun için korelasyon analizi yöntemi uygulanmıştır. Bilindiği üzere korelasyon analizi, iki değişken arasındaki ilişkinin varlığını test etmeye yarar. Korelasyon analizinin sonucu negatif çıkarsa öğrenci ders başarısı ile sınıf içi öğretici öğrenci iletişiminin ilişkisinin olmadığı pozitif olduğu takdirde ilişkinin olduğu ortaya çıkacaktır.

Anket soruları üç temel grup sorulardan oluşmaktadır. Birinci grup sorular öğreticinin öğrencilerle birebir iletişimini ve ilişkilerini ortaya koyan sorulardan oluşmaktadır. Bu sorular 1-2-3-4-5-6-24. sorulardır. İkinci grup sorular öğretmenin sınıf içi dersini iyi anlatıp anlatmadığını ve sınıfın tümüyle olan iletişimini ortaya koyan sorulardır: 7-8-9-10-11-12-13-14-18. sorular. Üçüncü grup sorular öğreticinin mesleğini severek veya sevmeyerek yaptığını ortaya koyan sorulardır: 15-16-17-19-20-21-22-23-25-26-27. sorular.

Tablo 1: Öğretici Öğrenci İletişimine İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmalar

	Değişkenler	N	$\bar{X}$	S.S.
1.	Öğrencilere ismi ile hitap edilir	100	4,70	0,57
2.	Bazı öğrencilere karşı hoşgörülü davranılır	100	3,80	1,32
3.	Her öğrenci ile tek tek ilgilenilir	100	3,80	1,24
4.	Öğrencilerin eleştirilerine önem verilir	100	4,05	1,00
5.	Gerektiğinde kendi hatasını kabul eder	100	3,60	1,10
6.	Öğrencilere karşı önyargısız davranılır	100	4,20	1,01
7.	Sınıf içi etkinliklerin planlanmasında öğrencilere söz hakkı verilir	100	4,25	1,12
8.	Bazı öğrencilerin istenmeyen davranışından sınıf sorumlu tutulmaz	100	3,80	1,11
9.	Ders notları bir baskı aracı olarak kullanmaktan sakınılır	100	3,70	1,13
10.	Derste konuyla ilgili esprilere yer verilir	100	3,90	1,02
11.	Bir sorunun cevabını bilmiyorsa (öğretici), bilmediğini açıkça belirtir	100	4,15	0,75
12.	Öğrenciler ilgiyle dinler	100	4,10	1,33
13.	Öğrenciler yanlış cevap verseler bile, sabırla sözlerini bitirmelerini beklenir	100	4,25	1,07
14.	Dil kuralına uygun kullanılır	100	4,25	1,21
15.	Öğrencilerden sürekli şikayet edilir	100	2,40	1,35
16.	Öğrencilere karşı nazik davranılır	100	4,40	0,82
17.	Sınıfta sakin ve sabırlı davranılır	100	4,25	1,02
18.	Derse karşı ilgisiz öğrenciler derse teşvik edilir	100	3,85	1,31
19.	Problemlili öğrencilerin kendi sınıfına gönderildiği düşüncesi vardır	100	2,05	0,89
20.	Öğrencilerle çalışmaktan usanmış gibi davranılır	100	1,95	1,00
21.	Her kuraldışı davranış cezalandırılır	100	2,30	1,22
22.	Bazı kuraldışı davranışlar görmezlikten gelinir	100	3,60	1,10
23.	Öğrencilerin her sorusu cevaplanmaya çalışılır	100	4,20	0,95
24.	Öğrencilere arkadaş gibi davranılır	100	3,95	1,00
25.	Öğrencilerle bir arada olma memnuniyeti davranışlarla gösterilir	100	3,55	1,36
26.	Öğretmekten bıkmış gibi davranılır	100	2,20	1,40
27.	Sınıf içi ilişkilerin en üst düzeyde olması gerektiği düşünülür	100	4,00	1,45
	Geçerli N	100		

4.4. Öğretici Öğrenci İletişimine İlişkin Bulgular

4.4.1. Anket Sorularına Verilen Cevapların Analizi

Tablo 1’de birinci grup sorulara bakıldığında soruların ortalaması alındığında 4.01 ortalaması çıkmaktadır. Daha önce belirttiğimiz gibi 4,5 puanları yüksek iletişim düzeyini göstermektedir. Dolayısıyla anketin ortalama sonucuna göre sınıf rehber öğretmenlerin birebir öğrencilerle olan iletişimleri yüksek düzeyde çıkmaktadır. İkinci grup sorulara verilen puanların aritmetik ortalaması 4.02 olarak çıkmaktadır. Öğreticilerin sınıf içi ders işlemleri ve sınıf geneli ile olan iletişimleri yüksek düzeyde olduğu

görülmektedir. Üçüncü grup sorular incelendiğinde 3,5 gibi bir ortalama görülecektir. Bu sonuç öğrencilerin genel olarak mesleklerini orta düzeyde severek yaptıklarını ortaya koymaktadır.

4.4.2. Öğrencilerin Not Ortalamaları

Anket için seçilen öğrencilerin not ortalamaları incelenmiştir (Tablo 2). Not ortalamaları 2,5 ile 3,5 arası öğrenciler orta 3,5 ile 4,5 arası öğrenciler iyi 4,5 ve üstü öğrenciler yüksek not ortalamasına sahip demektir. Tabloya göre ortaya çıkan ankete katılan öğrencilerin %3,5 orta düzeyde not ortalamasına sahiptir. %50 iyi düzeyde not ortalamasına sahiptir. %15 yüksek düzeyde not ortalamasına sahiptir.

Tablo 2: Öğrenci Not Ortalamalarına Göre Dağılım Tablosu

Not Düzeyi	Frekans	Yüzde
2,5-3,5	35	35%
3,5-4,5	50	50%
4,5 ve Üstü	15	15%

4.4.3. İletişim Düzeyi İle Ders Başarısı Arasındaki İlişki

Öğrencilerin not ortalamaları ile sınıf içi öğretici-öğrenci iletişimi arasında ilişki incelendiği Tablo 3.'deki verilere göre %95 güven düzeyinde not ortalamaları ile iletişim düzeyi arasında aynı yönde anlamlı bir ilişki vardır. Dolayısıyla öğreticinin öğrenci ile iletişim düzeyi arttıkça öğrenci başarısının arttığı tersi durumda öğrencinin ders başarısının azaldığı söylenebilir. Öğreticinin öğrenci ile iletişimi engelleyen nedenleri ortadan kaldırmaya çalıştığı takdirde öğrencinin derse olan ilgisinin artacağı dolayısıyla ders başarısının artacağı söylenebilir.

Değişken olarak seçilen ders başarısı ile iletişim düzeyleri arasındaki ilişki, Tek Yönlü Anova Analizi ile incelendiğinde Tablo 4'e göre %95 güven düzeyinde öğretici-öğrenci iletişim düzeylerinde ölçeklerin uygulandığı okullar arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Buna göre Anadolu Liseleri'nin genelinde öğretici öğrenci iletişiminin olumlu yönde gerçekleşme oranının yüksek olduğu söylenebilir. Aynı zamanda bu sonuç daha önce belirttiğimiz; sınıf içi öğretici-öğrenci iletişim düzeyi arttıkça öğrenci başarısı artar tezini doğrulamaktadır.

Tablo 3: İletişim Düzeyi İle Ders Başarısı Arasındaki Korelasyon Tablosu

		İletişim Düzeyi	Ders Başarısı
İletişim Düzeyi	Pearson Correlation	1	0,005
	Sig. (2-tailed)	,	0,983
	N	100	100
Ders Başarısı	Pearson Correlation	0,005	1
	Sig. (2-tailed)	0,983	,
	N	100	100

Tablo 4: Ders Başarısı İle İletişim Düzeyi İlişkinin Anova Tablosu

	Kareler Toplamı	S.D	Kareler Ortalaması	F
Gruplar arası	2,908	4	0,727	8,096
Gruplar içi	8,53	95	0,089	
Toplam	11,438	99		

4.4.4. Öğretici-Öğrenci Birebir İletişimi İle Ders Başarısı İlişkisi

Öğreticinin öğrenci ile birebir iletişimi ile ders başarısı arasındaki ilişki Tablo 5'deki verilere göre öğretici-öğrenci birebir iletişimi ile ders başarısı arasında %95 güven düzeyinde aynı anlamlı bir ilişki kurulmuştur. Yani öğreticinin öğrenci ile olan birebir iletişimi arttıkça öğrenci başarısı düşmektedir. Bu sonuç başta söylediğimiz öğretici öğrenci birebir iletişimi arttıkça öğrenci iletişimi artmaktadır tezini ispatlamaktadır.

Ankette yapılan puanlamaya göre 2-3 arası düşük 3-4 arası orta 4-5 arası yüksek iletişim düzeyini göstermektedir. Tablo 6.'deki verilere göre öğrencilerin %35 orta %65 yüksek düzeyde birebir iletişime sahip oldukları söylenebilir.

Tablo 5: Birebir İletişimi İle Ders Başarısı İlişkisi İçin Korelasyon Tablosu

		Birebir İletişim	1.Dönem Not ortalaması
Birebir İletişim	Pearson Correlation	1	0,12
	Sig. (2-tailed)	,	0,615
	N	100	100
1.Dönem Not ortalaması	Pearson Correlation	0,12	1
	Sig. (2-tailed)	0,615	,

Tablo 6: Birebir İletişim Düzeyi Dağılım Tablosu

İletişim Aralıkları	Frekans	Yüzde
2-3 (düşük)	0	0
3-4 (orta)	35	35%
4-5 (yüksek)	65	65%

4.4.5. Öğreticinin Ders Anlatımı Ve Sınıf İle Olan İletişimi İle Öğrenci Ders Başarısı Arasındaki İlişki

Öğreticinin dersini iyi anlatması ve sınıf ile olan iletişiminin öğrencinin ders başarısı arasındaki ilişki Tablo 7'deki verilere göre öğreticinin ders anlatımı ve sınıf ile olan iletişimi ile ders başarısı arasında %95 güven düzeyinde aynı yönde anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır. Bu sonuç en başta belirttiğimiz öğreticinin ders anlatımı ve sınıf ile olan iletişimi ile öğrenci ders başarısı artar tezini ispatlamaktadır.

Tablo 7: Öğreticinin Ders Anlatımı Ve Sınıf İle Olan İletişimi İle Öğrenci Ders Başarısı Arasındaki İlişkisi İçin Korelasyon Tablosu

		1.Dönem Not Ortalaması	Ders Anlatım Ve Sınıf İletişimi
Ders Anlatım Ve Sınıf İletişimi	Pearson Correlation	1	0,121
	Sig. (2-tailed)	,	0,611
	N	100	100
1.Dönem Not ortalaması	Pearson Correlation	0,121	1
	Sig. (2-tailed)	0,611	,

Ankette yapılan puanlamaya göre 2-3 arası düşük 3-4 arası orta 4-5 arası yüksek iletişim düzeyini göstermektedir. Tablo 8'deki verilere göre öğrencilerin %60 orta %40 yüksek düzeyde ders anlatım ve sınıf iletişimine sahip oldukları söylenebilir.

Tablo 8: Ders Anlatım Ve Sınıf İletişimi Dağılım Tablosu

İletişim Aralıkları	Frekans	Yüzde
2-3 (düşük)	0	0
3-4 (orta)	60	60%
4-5 (yüksek)	40	40%

4.4.6. Öğreticinin Mesleğini Sevmesiyle Öğrencinin Ders Başarısı Arasındaki İlişki

Öğreticinin mesleğini sevmesi ile ders başarısı arasındaki ilişki Tablo-3.9.'deki verilere göre Öğreticinin mesleğini sevmesiyle öğrencinin ders başarısı arasında %95 güven düzeyinde aynı yönde anlamlı bir ilişki

vardır. Yani öğreticinin mesleğini severek yapmasıyla öğrencinin başarısı artmaktadır. Bu sonuç baştaki tezimizi ispatlamaktadır.

Tablo 9: Öğreticinin Mesleğini Sevmesiyle Öğrencinin Ders başarısı Arasındaki İlişki İçin Korelasyon Tablosu

		Mesleği Sevme	1.Dönem Not ortalaması
Mesleği Sevme	Pearson Correlation	1	0,041
	Sig. (2-tailed)	,	0,864
	N	100	100
1.Dönem Not ortalaması	Pearson Correlation	0,041	1
	Sig. (2-tailed)	0,864	,

Ankette yapılan puanlamaya göre 2-3 arası düşük 3-4 arası orta 4-5 arası yüksek iletişim düzeyini göstermektedir. Tablo 10'daki verilere göre öğretmenlerin %45 orta %55 yüksek düzeyde ders anlatım ve sınıf iletişimine sahip oldukları söylenebilir.

Tablo 10: Mesleği Sevme Ve Sınıf İletişimi Dağılım Tablosu

İletişim Aralıkları	Frekans	Yüzde
2-3 (düşük)	0	0
3-4 (orta)	45	45%
4-5 (yüksek)	55	55%

Eskişehir de dört Anadolu Lisesi ve bir dengi okuldan 20 şer öğrenci alınarak uygulanan anketin ortalama verilerini sonuçları Tablo-11'de verilmiştir. Daha öncede belirtimiz üzere 1,2 düşük 3 orta ve 4,5 yüksek düzeyde sınıf içi öğretici-öğrenci iletişimini göstermektedir. Tablo 11'deki verilere göre 2 okul yüksek düzeyde 3 okul orta düzeyde iletişim düzeyine sahiptir.

Tablo 11: Okulların İletişim Düzey Ortalamaları

Okullar	N	$\bar{X}$	Standart Sapma	Standart Hata
1	20	4,17	0,25	0,05
2	20	4,12	0,38	0,08
3	20	3,95	0,31	0,07
4	20	3,82	0,21	0,04
5	20	3,75	0,30	0,06
Toplam	100	3,962	0,33	0,03

Tüm bu bilgilere göre, her soru için verilen cevapların dağılımları üç temel grup soru temelinde (bkz. Tablo 1), öğreticinin öğrencilere ismi ile hitap etmesi, öğrenciyi öğreticinin iyi tanınması bire bir iletişiminin iyi olduğunu gösterir. Tablo 1'deki sonuca göre öğreticinin ismi ile hitap etmesine 5 kişi orta, 95 kişi yüksek düzeyde cevaplamıştır. Tablo 5'deki sonuca göre öğreticinin öğrenciye ismi ile hitap etmesi başarıyı artıran bir unsur olduğu görülmektedir. Öğrenciye isim ile hitap onu tanımanın bir göstergesidir. İletişimin iyi düzeyde kurulması için tanışma ön şart kabul edilebilir. Çıkan bu sonuca göre öğrencilere ismi ile hitap etmenin iyi düzeyde olduğu görülmüştür.

4.5. Araştırmanın Değerlemesi Ve Yorumu

Yapılan araştırma sınıf içi öğretici öğrenci iletişim düzeyinin öğrenci başarısı üzerine etkileri araştırılmıştır. Öğrenci başarısından kasıt, sınıf içerisinde öğrencinin dersi algılama ve anlamasıdır. Yapılan korelasyon analizinden ders başarısı ile iletişim düzeyi arasında 0,983 (Tablo 3) gibi yüksek düzeyde ilişki olduğu görülmektedir. Buna göre, sınıf içi öğrenci öğretici iletişim düzeyi arttıkça, öğrenci başarısı artmakta düşükçe de öğrenci başarısı düşmektedir.

Öğretici-öğrenci iletişim anketi 27 değişkenden oluşturulmuş ve beşli likert sistemi üzerinden puanlama yapıldığında her soru seçeneği için 5 puan verilerek, bu ankete ilişkin toplam puan $27 \times 5 = 135$ olarak hesaplanmıştır. Bu puana göre, öğretici-öğrenci iletişim düzeyinin belirlenmesinde şu yöntem belirlenmiştir: Alınabilecek en yüksek puan olan 135'ten alınabilecek en düşük puan olan 27 çıkarılmış, bulunan sayı beşli ölçek kullanıldığından beşe bölünmüştür. Bulunan rakam olan 21,6 (yaklaşık değer 27) ve daha sonra elde edilen rakamlara eklenerek 27-48,6 arası puan alan çok düşük iletişim düzeyi, 48,6-70,3 arası puanlar düşük iletişim düzeyi, 70,4-92 arası puanlar orta iletişim düzeyi, 92,1-113,7 arası puanlar yüksek iletişim düzeyi ve 113,8-135 arası puanlar çok yüksek iletişim düzeyi olarak yorumlanmıştır. Bu bulgulara göre iletişim düzeyi çok yüksek, düşük ve çok düşük olan bir liseye rastlanmamıştır. İletişim düzeyi 2 lisede yüksek, 3 lisede orta düzeyde çıkmıştır. Bu sonuç 5 Anadolu lisesinde iletişim düzeyinin istenilen seviyede olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 12: Okulların Öğretici-Öğrenci İletişim Düzeyi Tablosu

Okullar	İletişim Puanı (Maks-135)	İletişim Düzeyi
1	97,54	Yüksek
2	97,02	Yüksek
3	91,04	Orta
4	92,52	Orta
5	93,01	Orta

Öğretici-öğrenci iletişim düzeyi anketiyle toplanan veriler Tablo 12’de verilmiştir. Bu tabloda yer alan öğretici-öğrenci iletişimi ile ilgili sayısal verilerle belli bir yargıya varılmıştır:

1. Öğretici-öğrenci iletişim düzeyi ile ilgili olarak en yüksek aritmetik ortalama puanından en düşük aritmetik ortalama puanı çıkartılarak genişlik bulunmuştur.

$$98,54-85,23=13,31$$

2. Bulunan bu sayı yüksek, orta ve düşük iletişim düzeylerini belirlemek amacıyla üçe bölünmüştür.

$$13,31:3=4,43$$

3. Elde edilen bu sayı öğretici-öğrenci iletişim düzeyini belirlemek amacıyla en düşük aritmetik ortalama puanına eklenip, en yüksek puandan çıkartılarak üç gruba ayrılmıştır.

$$85,23+4,43=89,66$$

$$89,66+4,43=94,09$$

$$94,09+4,43=98,52$$

Buna göre iletişim düzeyi puanlarının aritmetik ortalamaları 85,23 ile 89,66 arası olan öğretici-öğrenci iletişim düzeyi düşük, 89,66 ile 94,09 arası orta, 94,09 ile 98,52 arası yüksek olarak değerlendirilmiştir. Bu sonuca göre iki okul yüksek üç okul orta iletişim düzeyine sahiptir.

Buna göre iletişim düzeyi puanlarının aritmetik ortalamaları 85,23 ile 89,66 arası olan öğretici-öğrenci iletişim düzeyi düşük, 89,66 ile 94,09 arası orta, 94,09 ile 98,52 arası yüksek olarak değerlendirilmiştir. Bu sonuca göre iki okul yüksek üç okul orta iletişim düzeyine sahiptir(Tablo 12).

Öğrencilerin not ortalamaları alınarak sınıf öğretici-öğrenci iletişimi ile öğrenci ders başarısı arasında ilişki araştırılmıştır. Ders başarısı ile sınıf içi öğretici-öğrenci iletişimi arasında korelasyon testi yapılmıştır. Tablo 3’deki veriler bakıldığında ($R=0,05$) sınıf içi öğretici-öğrenci iletişimi ile ders başarısı arasında aynı yönde anlamlı bir ilişki ortaya çıkmıştır. Bir başka deyişle sınıf içi öğretici-öğrenci iletişimi arttıkça öğrenci başarısı artar düştükçe öğrenci başarısı düşer. Tablo 4’deki anova testinin verilerine göre %95 güven düzeyinde okulların iletişim düzeyi ölçekleri arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Başka bir ifadeyle Anadolu liseleri arasında öğretici-öğrenci iletişimi olumlu düzeydedir. Bu sonucu pekiştirmek için anket soruları gruplandırılmıştır. Birinci grup sorular öğreticinin öğrencilerle birebir iletişim düzeyini ortaya koyan sorulardır. İkinci grup sorular ise öğreticinin ders anlatımı aynı zamanda sınıf ile öğretici iletişimini ortaya koyan sorulardır. Üçüncü grup sorular ise öğreticinin mesleğini sevip sevmediğini ortaya koyan sorulardır. Her bir grup sorularla öğrenci ders başarısı arasında bir ilişki aranmıştır. Tablo 5’deki verilere göre ($R=0,12$)

öğreticinin öğrencilerle birebir iletişimi ile öğrenci ders başarısı arasında aynı yönde anlamlı bir ilişki vardır. Bilindiği üzere R değeri 1'e yaklaştıkça aynı yönde -1'e yaklaştıkça ters yönde bir ilişki vardır.

Tablo 5'deki verilere göre öğreticinin öğrencileriyle birebir ilgilenmesi, öğrencilerini tanıması dertlerini dinlemesi öğrencilerin ders başarısını arttırdığı söylenebilir. Tablo 1'deki sonuçlar incelendiğinde öğrencilerin iletişim düzeyine verilen puan ortalaması 3,6 orta düzeyde iletişime sahiptir. Tablo 2'deki sonuçlara göre öğrencilerin not ortalamaları 3,8 görülmektedir. 3,5-4,5 arası ortalama iyi kabul edilmektedir. Başka bir deyişle ankete katılan öğrencilerin not ortalamaları iyi düzeydedir. Tablo 7'deki verilere göre öğreticinin dersi iyi anlatması, derse hakim olması bunun yanında sınıf ile iyi bir iletişim kuması öğrencinin ders başarısını arttırmaktadır. Öğrencinin dersi iyi anlatan bir öğreticiye güven duyacağı söylenebilir. Öğreticiye güven duyan bir öğrenci derse daha çok çalışacak bu da öğrencinin başarısını arttıracaktır. Tablo 9.'deki verilere göre öğreticinin mesleğini sevmesi mesleğini severek yapması öğrenci üzerinde pozitif bir enerji oluşturacağı düşünülebilir. Dersine ve mesleğine önem veren bir öğreticinin öğrencilerinin derse istekli çalışacağı ve öğrencinin ders başarısı bu koşullarda artabileceği söylenebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Örgütsel alanda yöneticilerin başarısını belirleyen önemli unsurlardan biri olarak iletişim karşımıza çıkmaktadır. Konu özelinde ise, iletişim eğitim işletmelerinin üzerinde durması gereken önemli bir unsurdur. Araştırma sonuçlarına göre, eğitimde başarılı iletişim öğretici faktörünü öne çıkarmaktadır. Sınıf yöneticisi olarak öğretici, sınıfta başrol oyuncusu rolünü sergiler. Rolünü iyi oynayabilmesi için iyi bir iletişim bilgisine ve iletişim alanın eksikliği olan öğreticilerin bu yönde eğitilmesine ve eğitim öğretim faaliyetlerinin istenen düzeye getirilmesine gereksinim vardır.

Yapılan uygulamanın sonucuna göre öğretici-öğrenci sınıf içi iletişim düzeyleri, ilk bulgulara göre çok yüksek, çok düşük ve düşük okula rastlanmamıştır. 5 okulun 2 sinde yüksek 3 ünde orta düzeyde çıkmıştır. Bu sonuca göre Eskişehir'deki Anadolu liselerinde öğretici ve öğrencilerin sınıf içi iletişim düzeyi ortanın biraz üzeri olarak belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre iletişim düzeyinin daha iyi seviyeye çıkması için şu öneriler dikkate alınmalıdır:

- Anadolu liselerinde öğrencilerin lise giriş sınav sonuçlarına göre alındığından iyi düzeyde öğretim altyapısına sahip olduğu bilinmektedir. Bundan dolayı yukarıda verilen sonuçlar istenen düzeyde değildir. Bu seviyenin yükseltilmesi için hizmet içi seminerler verilebilir.

- Sınıflarda öğrenci sayısının düşürülmesi sağlanabilir.
- İletişim düzeyi ile ilgili başka evrenler alınarak sonuçlar bütünleştirilebilir.
- Öğretici yetiştiren üniversitelerin iletişim ve sınıf içi iletişime dair dersler okutulup, sınıf içi iletişimle ilgili uygulamalı dersler yapılabilir.

KAYNAKÇA

1. Başaran, İbrahim Ethem, **Eğitime Giriş**, Kadıoğlu Matbaası, Ankara, 1994.
2. Bull, Shirley-Jonathan Solity. **Classroom Management**, Roudledge, London, 1987.
3. Büyükkaragöz, Savaş, ve Diğ, **Öğretmen Mesleğine Giriş**, Mikro yayınevi, İstanbul,1998.
4. Celep, Cevat, "Orta Öğretim Öğrencilerinin Psikolojik ve Akademik Gereksinimlerini Karşılama ile Sınıf İçi Öğrenci Dönütleri", **Eğitim Araştırmaları**, Sayı.9, Ankara, 2002.
5. Cüceloğlu, Doğan, **İnsan İnsana**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999.
6. Demirtaş, Hasan, "Orta Öğretim Kurumlarında Sorumluluğa Dayalı Sınıf Yönetimi", **Öğretmen Dünyası**, S: 238 1999.
7. Dökmen, Üstün, **İletişim Çatışmaları Ve Empati**, Sistem Yayıncılık, Mayıs 1997, 5.Baskı, 1995.
8. Erdoğan, İrfan – Alemdar, Korkmaz, **İletişim ve Toplum**, Bilgi Yayınevi. Ankara, 1990.
9. Erdoğan, İrfan, **Sınıf Yönetimi**, Özel Okullar Derneği Seminerleri, İstanbul, 2002.
10. Fidan, Nurettin- Erden, Münire, **Eğitime Giriş**, Meteksan Matbaacılık, Ankara, 1994.
11. Hoffiman, Donna L.– Novak, Thomas P., Marketing in Hypermedia Computer Mediated Environments: Conceptual Foundations”, **Journal of Marketing**, V:60,N:3, 1996, pp. 50-68.
12. Huseman, Richard C, **Business Communnacition**, Richard D.Irwin, New York, 1989.

13. Huseman, Richard C., and Miles, E.W.,“Organizational Communication in the Information Age: Implications of Computer-Based Systems”, **Journal of Management**, V:14, N: 2, 1988.
14. Koksal, Aydın, **Bilişim Terimleri Sözlüğü**, TDK Yayınları, Ankara, 1981.
15. Lemlech, Kasin, **Classroom Management**, Longman Press, Nevyork. 1988.
16. Mutlu, Erol, **İletişim Sözlüğü**, Arkadaş Yayınevi, 1994.
17. Ozankaya, Özer, **Toplum Bilim**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1964.
18. Yavuzer, Haluk, **Çocuk Psikolojisi**, Remzi Kitabevi, İstanbul 1997.
19. Yüksel, Ahmet H.,"İletişim Süreci Sistem Yaklaşımı Açısından İletişim Sürecinin İncelenmesi" Anadolu Üniversitesi, **Açık Öğretim Fakültesi İletişim Bilimleri Dergisi**, Sayı:6 Eskişehir, 1997.
20. Zılhoğlu, Merih, **İletişim Nedir**, Cem yayınevi, İstanbul, 1993.